

Процедура ризик-орієнтованого планування діяльності Служби внутрішнього аудиту ПАТ «НСТУ»

1. Загальні положення

1.1. Результативність функції внутрішнього аудиту залежить від розробленої ефективної стратегії та чітко сформованих планів роботи Служби внутрішнього аудиту публічного акціонерного товариства «Національна суспільна телерадіокомпанія України» (далі – Служба).

1.2. Організація і планування робіт із внутрішнього аудиту є визначенням його стратегії і тактики, а саме: виявлення ключових ризиків публічного акціонерного товариства «Національна суспільна телерадіокомпанія України» (далі – ПАТ «НСТУ», Телерадіокомпанія) і ризиків діяльності Служби, визначення істотності помилок, складання загальних планів, розробка аудиторських програм і процедур, формування штату аудиторів, а також координація роботи як з Наглядовою радою ПАТ «НСТУ» (далі – Наглядова рада) і Комітетом з питань аудиту Наглядової ради, так і з Правлінням ПАТ «НСТУ» (далі – Правління).

1.3. Планування діяльності з внутрішнього аудиту є процесом, що здійснюється Службою та включає комплекс дій, спрямованих на формування, погодження та затвердження стратегічних (на три роки) та короткотермінових (річних) планів аудиту в Телерадіокомпанії.

1.4. Планування передбачає визначення ризиків і оцінку системи внутрішнього контролю при визначенні напрямів та об'єктів для формування планів аудиту.

1.5. Ризик-орієнтований підхід до планування діяльності Служби спрямований на зосередження уваги працівників Служби на найуразливіших об'єктах, що має сприяти продуктивному використанню наявних ресурсів та підвищенню цінності внутрішнього аудиту для ПАТ «НСТУ».

1.6. Завдання ризик-орієнтованого планування діяльності Служби полягає в тому, щоб Службою були перевірені саме ті сфери, напрями, процеси діяльності ПАТ «НСТУ», його відокремлених структурних підрозділів та дочірніх підприємств, що становлять найбільший ризик для досягнення визначених Телерадіокомпанією цілей.

1.7. Стратегічне планування характеризується розробкою стратегічного плану аудиту на три роки та може містити інформацію про шляхи розвитку та покращення функцій Служби. Річне планування стосується розробки Службою ризик-орієнтованого річного плану аудиту.

1.8. Стратегічні та річні плани проведення внутрішнього аудиту формуються на підставі ризиків у діяльності об'єктів внутрішнього аудиту для процесу виявлення та визначення пріоритетності можливих тем аудиту в ПАТ «НСТУ», його відокремлених структурних підрозділах та дочірніх підприємствах.

1.9. Складені плани мають бути чітко структуровані, якісно викладені і повинні надавати переконливе логічне обґрунтування здійсненої оцінки пріоритетності окремих тем.

1.10. Відповідно до Статуту Служби стратегічні та річні плани аудиту затверджуються Наглядовою радою. Відповідальність за їхню розробку покладається на начальника Служби.

1.11. Для забезпечення ефективного використання ресурсів Служби та раціонального планування аудиторських тем Правління має забезпечити системне інформування Служби про нові продукти, послуги, нові системи, інші важливі зміни, що відбуваються в ПАТ «НСТУ», його відокремлених структурних підрозділах та дочірніх підприємствах.

1.12. Під час організації роботи з планування працівниками Служби аналізуються внутрішні нормативні документи ПАТ «НСТУ», затвержені стратегії, концепції, плани, рішення органів управління Телерадіокомпанією, розпорядчі акти, фінансова, статистична, управлінська та інші види звітності, стан претензійно-позовної роботи, матеріали проведених контролюючими органами перевірок ПАТ «НСТУ», його відокремлених структурних підрозділів та дочірніх підприємств, стан реалізації заходів з усунення встановлених порушень і недоліків у діяльності Телерадіокомпанії тощо.

1.13. Розроблена Процедура ризик-орієнтованого планування діяльності Служби окреслює чіткий покроковий алгоритм здійснення ризик-орієнтованого планування внутрішнього аудиту в Телерадіокомпанії.

2. Визначення термінів

Термін

Простір внутрішнього аудиту

Визначення

Сукупність (мережа) підконтрольних внутрішньому аудиту об'єктів, тобто весь обсяг потенційно можливих тем аудиту

Бізнес-процес	Структурований, вимірюваний набір видів діяльності, циклічно здійснюваний структурними підрозділами Телерадіокомпанії, що в комплексі складають бізнес діяльність ПАТ «НСТУ», організовану для досягнення цілей Телерадіокомпанії
Власник бізнес-процесу	Особа, яка несе повну відповідальність за процес та наділена відповідними повноваженнями відносно цього процесу
Аудиторська група	Сукупність аудиторів та інших фахівців, яким доручається виконання конкретного аудиторського завдання
Аудиторське завдання	Аудит (аудиторське дослідження), участь в аудиті (аудиторському дослідженні), збір інформації, консультації, інші завдання, пов'язані з діяльністю аудиту
Плановий аудит	Аудиторське дослідження, передбачене затвердженим в установленому порядку ризик-орієнтованим річним планом аудиту
Позаплановий аудит	Аудиторське дослідження, проведення якого не передбачене затвердженим в установленому порядку ризик-орієнтованим річним планом аудиту

3. Принципи планування

3.1. Планування забезпечує системний підхід до діяльності Служби та вимагає знань і компетенції її працівників в різних функціональних напрямках, таких як оцінка ризиків та внутрішній контроль.

3.2. План роботи Служби має ґрунтуватися на формалізованій оцінці ризиків, що повинна проводитись в Телерадіокомпанії щонайменше раз на рік.

3.3. Реєстр ризиків формується за результатами їхньої початкової оцінки.

3.4. При плануванні діяльності Служби необхідно враховувати концепцію управління ризиками, прийняту в ПАТ «НСТУ», зокрема використання встановлених рівнів максимального ризику для окремих видів діяльності або підрозділів Телерадіокомпанії.

3.5. У разі відсутності в ПАТ «НСТУ» системи управління ризиками та формалізованої їхньої оцінки, Службою застосовується власне судження про ризики в діяльності Телерадіокомпанії, сформоване з урахуванням позицій Правління та Наглядової ради щодо ступенів внутрішніх та зовнішніх ризиків ПАТ «НСТУ».

3.6. Оцінка ризиків передбачає визначення ймовірності настання подій та розміру їхніх наслідків, які негативно впливатимуть на:

виконання завдань і досягнення цілей ПАТ «НСТУ», його відокремлених структурних підрозділів та дочірніх підприємств, що визначені у стратегічних та річних планах Телерадіокомпанії;

ефективність планування, виконання та результати виконання, у тому числі бюджетних програм;

якість надання послуг, визначених для ПАТ «НСТУ» нормативно-правовими актами;

стан збереження активів та інформації Телерадіокомпанії;

стан управління майном ПАТ «НСТУ»;

правильність ведення бухгалтерського обліку та достовірність фінансової та бюджетної звітності Телерадіокомпанії.

3.7. Під час складання планів аудиту має враховуватися думка Правління, Наглядової ради та Комітету з питань аудиту Наглядової ради.

3.8. У процесі планування аудиторських тем працівниками Служби проводиться процедура оцінки ступеню ризиків або можливостей щодо кожного елемента простору аудиту і приймається рішення з урахуванням інших факторів ризиків, що можуть вплинути на ступінь пріоритетності, визначеної для кожного елемента простору аудиту.

3.9. Службою визначається періодичність та інші критерії відбору об'єктів для проведення планових внутрішніх аудитів.

3.10. Основа ризик-орієнтованого планування діяльності Служби складається з таких етапів:

визначення та категоризація простору внутрішнього аудиту;

визначення подій, що можуть призвести до виникнення ризиків;

оцінка та класифікація ризиків;

відбір об'єктів внутрішнього аудиту;

розробка та складання стратегічного та річного планів аудиту.

3.11. Відправною точкою складання планів аудиту є визначення та категоризація простору внутрішнього аудиту.

4. Стратегічний план аудиту на три роки

4.1. Стратегічний план аудиту на три роки (далі – стратегічний план) надає можливість уявити роботу Служби і виокремити переваги результатів проведення аудиту.

4.2. Метою стратегічного плану є документування позиції Служби щодо «необхідності в аудиті», тобто щодо систем, видів діяльності та програм, які мають стати об'єктами аудиту, для надання органам управління ПАТ «НСТУ» аргументованих гарантій щодо ризиків та ефективності внутрішнього контролю.

4.3. Стратегічний план має забезпечити проведення аудиту (принаймні, на періодичній основі) всіх підрозділів і напрямів діяльності Телерадіокомпанії. Об'єкти, щодо яких спостерігаються високі рівні ризиків, підлягають аудиту щорічно, інші – раз на два-три роки.

4.4. Стратегічний план складається за розробленою начальником Служби формою та має містити:

чітко сформульовані завдання і показники ефективності, яких Служба має досягти за три роки, взаємопов'язані з обставинами та стратегією Телерадіокомпанії;

методологію, що застосовується для підготовки стратегії, та інформацію про те, як Службою здійснено оцінку ризиків, що впливають на цілі та завдання ПАТ «НСТУ»;

інформацію про те, як Служба буде працювати в найбільш важливих сферах діяльності ПАТ «НСТУ» протягом трирічного періоду, визначені цикли перевірки різних об'єктів аудиту;

необхідні та наявні ресурси (персонал, час, бюджет) для задоволення цих потреб, а також вплив обмеженості ресурсів на ідеальний рівень охоплення внутрішнім аудитом;

оцінку Службою ризику тих подій, що можуть вплинути на досягнення цілей, передбачених у стратегії аудиту, а також на діяльність, спрямовану на зниження таких ризиків;

плани координації роботи з іншими джерелами інформації (наприклад, зовнішній аудит);

підхід для вироблення подальших рекомендацій;

більш високі або більш довгострокові цілі, до досягнення яких прагне Служба, але досягти які не може в короткі строки.

4.5. Стратегічний план має бути взаємопов'язаний із загальною стратегією Телерадіокомпанії і повинен відповідати потребам та очікуванням Наглядової ради та Правління.

4.6. Відображені у стратегічному плані завдання та цілі Служби мають відповідати стратегічним планам розвитку ПАТ «НСТУ» загалом.

4.7. Начальник Служби у стратегічному плані повинен заздалегідь передбачити зміни потреб у ресурсах, необхідних для реалізації майбутніх завдань та ініціатив.

5. Ризик-орієнтований річний план аудиту

5.1. Ризик-орієнтований річний план аудиту (далі – річний план) відображає завдання з проведення аудитів в поточному періоді.

5.2. Річний план складається за розробленою начальником Служби формою та має містити:

напрямок, тему, мету (назву та цілі) аудиторських завдань;

перелік бізнес процесів (об'єктів аудиту) та оцінку ризиків;

період, за який здійснюватиметься аудит об'єкта;

строки виконання аудиторських завдань;

чисельний склад аудиторських груп та опис інших ресурсів.

5.3. Враховуючи, що річний план повинен бути реалістичним і корисним для ПАТ «НСТУ» в цілому, Служба під час його розроблення обов'язково враховує таке:

допущення, передбачені в стратегічному плані, що необхідно проаналізувати і визначити, чи вони все ще мають актуальність, з огляду на отримані результати проведених аудитів;

останній річний план з урахуванням основних висновків попередніх аудитів, що вказують на те, чи змінився рівень ризику;

організаційні та часові обмеження (зміни в організації роботи структурних підрозділів ПАТ «НСТУ», у тому числі відокремлених, та його дочірніх підприємств; періоди відпусток і свят, впровадження нових систем; періоди високого навантаження тощо);

ресурси (персонал, час, бюджет), які мають бути зарезервовані для проведення позапланової роботи, що дозволить не перевантажувати план частотою внесення змін до нього;

індивідуальний щорічний план Служби з підвищення якості аудиту.

5.4. До річного плану не включаються внутрішні аудити з тієї ж самої теми (з тих самих питань і за той самий період), з якої був проведений внутрішній аудит Службою і з моменту проведення якого минуло менше ніж один календарний рік.

5.5. Такі об'єкти аудиту можуть вноситися до планів роботи для:

- дослідження інших тем чи періодів діяльності;
- додаткового або повторного аудиторського завдання, якщо воно може бути виконано в плановому порядку;
- з'ясування питань, не висвітлених під час проведення попередніх аудитів;
- уточнення попередніх доказів та висновків;
- своєчасного реагування на ризики, про які стало відомо після завершення попереднього аудиту, якщо такий аудит можливо провести у плановому порядку;
- перевірки фактів, викладених у скарзі на дії працівників Служби, якщо таке аудиторське завдання можливо провести в плановому порядку;
- перевірки впровадження аудиторських рекомендацій (пропозицій) та повноти припинення триваючих недоліків і порушень (пост-аудит).

6. Основні етапи планування

6.1. Процес планування має охоплювати такі етапи:

- складання переліку аудиторських завдань;
- розроблення графіка аудиторських завдань;
- формування штату аудиторських груп та витратних бюджетів для виконання аудиторських завдань;
- звітування про виконану роботу.

6.2. Розробленню річного плану має передувати процедура складання (оновлення) загального переліку об'єктів аудиту та розроблення карти областей аудиту, яка підлягає затвердженню Комітетом з питань аудиту Наглядової ради.

6.3. Такі дії проводяться для визначення структурних блоків стратегії аудиту з точки зору видів і циклів аудиту, що необхідно провести. Цей процес називається «оцінкою потреб аудиту».

6.4. Об'єкти аудиту мають формуватися на основі бізнес-процесів ПАТ «НСТУ» в цілому та за структурними і відокремленими підрозділами Телерадіокомпанії зокрема.

6.5. Визначення об'єктів аудиту здійснюється на основі аналізу основних напрямів операційної діяльності ПАТ «НСТУ», його відокремлених структурних підрозділів та дочірніх підприємств. До них належать:

види послуг, що надаються Телерадіокомпанією;

інші види діяльності – централізовані (наприклад, управління персоналом, бухгалтерський облік, адміністративне управління та ін.) та ті, що здійснюються відокремленими структурними підрозділами.

6.6. Під час складання стратегічного та річного планів аудиту працівники Служби мають сформулювати перелік усіх напрямів діяльності ПАТ «НСТУ», щоб переконатися в тому, що жодний не залишився поза увагою.

6.7. Для визначення об'єктів аудиту на основі аналізу ризиків, працівниками Служби проводиться пріоритизація бізнес-процесів.

6.8. Пріоритизація складеного переліку бізнес-процесів проводиться з огляду на:

рівень ризиків;

матеріальність бізнес-процесів;

складність бізнес-процесів, існування законодавчих вимог;

зв'язок бізнес-процесів зі стратегією ПАТ «НСТУ».

6.9. Враховуючи значну кількість потенційних об'єктів аудиту та ризиків в ПАТ «НСТУ», для аналізу важливості кожного об'єкта аудиту, з метою визначення його пріоритетності та ідентифікації факторів ризику, попередньо застосовуються такі загальні фактори ризику:

фінансова істотність (основним фактором ризику є обсяг фінансової діяльності, що охоплена об'єктом аудиту);

складність діяльності (складні види діяльності важче виконувати добре, що призводить до виникнення високої ймовірності того, що вони виконуватимуться неякісно або невчасно);

загальна політика контролю (при належній загальній політиці контролю ймовірність порушень і помилок менша);

репутаційна чутливість (деякі галузі, сфери діяльності можуть створювати високий ризик для репутації Телерадіокомпанії в цілому);

невід'ємний ризик (сфери з високим невід'ємним ризиком потребують ефективних процесів контролю, що дозволяють його знизити; Служба повинна перевіряти ці механізми контролю регулярно);

масштаби змін (зміни, пов'язані з підвищенням рівня ризику, для прикладу – висока плинність кадрів знижує ефективність контролю, оскільки співробітники мають менше досвіду);

впевненість у керівництві (досвідчені керівники зазвичай вирішують проблеми ефективніше і досягають кращих результатів, ніж керівники без відповідного досвіду, крім того, досвідченіші керівники з більшою ймовірністю можуть виявляти ризики і приймати відповідні рішення);

можливості для порушень (деякі системи і функції більш схильні до порушень і навіть до шахрайства та корупції);

час, що минув з моменту проведення останнього аудиту (час від часу аудити мають проводитися також на об'єктах з низьким рівнем ризику. Об'єкти, щодо яких не проводився аудит протягом тривалого періоду, потрапляють у групу з високим ступенем ризику).

6.10. Для відбору об'єктів аудиту оцінка ризиків може здійснюватися як кількісна – в частях одиниці або відсотках (вартість активів, що перебувають під загрозою, відсоток імовірності настання ризику тощо), так і якісна – виходячи з градацій (аналіз характеристик: низький ризик, середній ризик, високий ризик).

6.11. Після виявлення низки факторів ризику працівники Служби повинні напрацювати критерії, що використовуватимуться для визначення рівня необхідності проведення аудиту з кожного можливого об'єкта аудиту. Водночас мають враховуватися:

тривалість періоду, що пройшов з моменту виконання аудиторського завдання в підрозділі/напрямі діяльності;

економічна та соціальна важливість напряму діяльності;

обсяг фінансових потоків, інших ресурсів, що спрямовувалися на виконання завдань/напрямів діяльності;

рівень внутрішнього контролю, правової урегульованості економічної діяльності;

наявність запитів щодо перевірки об'єкта аудиту від членів Правління, Комітету з питань аудиту Наглядової ради, членів Наглядової ради, менеджменту Телерадіокомпанії;

наявність публічної інформації про факти порушень і зловживань у фінансовій, бюджетній чи економічних сферах ПАТ «НСТУ» та управління майном Телерадіокомпанії та об'єктами державної власності;

рівень впровадження рекомендацій (пропозицій), наданих за результатами попередніх аудитів, виконання обов'язкових вимог та пропозицій Рахункової палати України, Державної аудиторської служби України та їхніх територіальних органів;

зв'язок аудиторських завдань із зовнішнім аудитом;

зміни обставин в діяльності Телерадіокомпанії, операціях, системах або окремих елементах контролю;

зміни ситуації у сфері ризиків або в процедурах контролю структурних підрозділів Телерадіокомпанії та її відокремлених підрозділів;

потенційні вигоди, що можуть бути отримані ПАТ «НСТУ» за допомогою виконання аудиторського завдання;

зміни структури Служби та навичок її працівників, що дозволить виконувати нові типи аудиторських завдань;

періодичність, що визначена концепцією плану черговості аудиторських перевірок.

6.12. З метою врахування ризиків у діяльності структурних підрозділів ПАТ «НСТУ», в тому числі відокремлених, та дочірніх підприємств, перед формуванням проектів планів Службою надсилаються відповідальним за діяльність (власникам бізнес-процесів) обов'язкові письмові запити в порядку та з питань, визначених начальником Служби.

6.13. Після визначення об'єктів, що підлягатимуть внутрішньому аудиту, Службою оцінюється важливість кожного з них з погляду поставлених перед нею завдань і визначаються ті напрями, що мають бути охоплені річним планом. Водночас особливої уваги потребуватимуть ті бізнес-процеси й напрями діяльності ПАТ «НСТУ», з якими пов'язані найвищі ризики, і/або ті бізнес-процеси у Телерадіокомпанії, щодо яких системи внутрішнього контролю є найменш надійними.

6.14. Наступним кроком після виявлення та оцінки ризиків у просторі аудиту є розробка планів для усунення проблем у найбільш важливих сферах діяльності Телерадіокомпанії.

6.15. Начальник Служби має скласти графік виконання аудиторських завдань на рівні Служби загалом та на рівні окремого аудиторського завдання. При цьому строки виконання аудиторських завдань мають бути встановлені з метою найменшого впливу на поточну діяльність об'єкта аудиту.

6.16. Визначення строків проведення конкретних аудиторських завдань має містити такі елементи:

аудиторські завдання, що мають бути проведені;

терміни, коли вони повинні здійснюватися (визначається, скільки часу потребуватиме виконання кожного процесу в межах завдання з огляду на досвід виконання подібних робіт і штатну чисельність працівників Служби та з урахуванням особливостей та обсягів робіт інших учасників та інших аудиторських завдань);

аудиторські завдання, яким слід приділити першочергову увагу.

6.17. Для ефективного використання трудових ресурсів начальник Служби складає розрахунок планового робочого часу працівників Служби та визначає необхідні обсяги часу на організацію, проведення, реалізацію матеріалів аудитів, підготовку звітів та моніторинг врахування аудиторських рекомендацій за результатами аудитів.

6.18. Річний план складається з урахуванням резерву робочого часу на проведення позапланових внутрішніх аудитів, який становить не більше 25 відсотків робочого часу, призначеного на проведення аудитів.

6.19. Розрахунок витрат часу на проведення аудиту здійснюється з урахуванням часу, необхідного для підвищення кваліфікації працівників Служби, їхніх щорічних основних відпусток (для складання річного аудиторського плану) та доводиться до кожного працівника Служби.

6.20. Наступним кроком є складання бюджету Служби, що здійснюється зважаючи на:

розподіл ресурсів Служби на проведення аудиторських перевірок та виконання інших завдань, таких як проведення навчань та керування роботою Служби;

розподіл бюджету, виділеного на аудиторську діяльність, на проведення аудиторських перевірок конкретних сфер діяльності ПАТ «НСТУ».

6.21. Процес розподілу часу та витрат на проведення аудиторських завдань протягом року охоплює:

визначення наявних ресурсів Служби;

визначення потенціальних сфер аудиту;

оцінку ризиків діяльності Телерадіокомпанії;

визначення річного плану або циклічності проведення аудиторських перевірок з урахуванням результатів оцінки ризиків та достатності наявних ресурсів;

визначення пріоритетів Служби на поточний рік, включаючи потреби у навчанні;

підготовку річного плану проведення аудиторських перевірок та подання його на затвердження Наглядової ради.

6.22. Розроблені начальником Служби плани подаються, як правило, на початку планового періоду на розгляд та погодження Комітету з питань аудиту Наглядової ради.

6.23. Після погодження стратегічного та річного планів аудиту Комітетом з питань аудиту Наглядової ради начальник Служби відповідно до Положення Служби подає їх на затвердження Наглядовій раді з інформацією

про ресурси, необхідні для їхнього виконання, у тому числі повідомляє про істотні зміни в планах, які мали місце впродовж звітнього періоду.

6.24. У разі обмеження Служби в ресурсах начальник Служби письмово інформує про це Наглядову раду із зазначенням наслідків таких обмежень та подає відповідні пропозиції щодо вирішення порушених питань.

6.25. Дія цієї Процедури не поширюється на повторні внутрішні аудити, що можуть проводитися для перевірки фактів у разі надходження скарг на дії працівників Служби, а також для перевірки ефективності впровадження аудиторських рекомендацій.

6.26. Відповідно до Статуту Служби, з метою своєчасного реагування на проблеми, що можуть виникнути в Телерадіокомпанії під час здійснення господарської діяльності та в інших випадках, на вимогу Наглядової ради (Комітету з питань аудиту Наглядової ради), а також за погодженою Наглядовою радою ініціативою Правління або начальника Служби, Службою проводяться позапланові внутрішні аудити.

7. Внесення змін до планів аудиту

7.1. Планування є процесом динамічним. Нові системи, більш сучасна інформація та інші фактори, що впливають на Телерадіокомпанію, потребують перегляду оцінок ризиків та критеріїв визначення необхідності проведення аудитів. Із цієї причини документ з оцінки ризиків та стратегічний план Служби повинні щорічно уточнюватися.

7.2. Під час перегляду стратегічного плану Службою проводиться аналіз:

змін, що відбулися в ПАТ «НСТУ»: в діяльності, цілях або в умовах діяльності. Зазначене матиме вплив на ризики, з якими стикається Телерадіокомпанія при досягненні своїх цілей;

результатів внутрішніх аудитів за попередній період (вони можуть призвести до зміни початкових оцінок ризиків і до перегляду першочергових завдань). Зазначене вказує на необхідність спрямування зусиль аудиту, наприклад, на повторний аудит якогось об'єкта;

достатності бюджету для ефективної роботи внутрішнього аудиту.

7.3. Зважаючи на те, що ризик не має постійного значення і з часом він змінюється, крім того, події, що відбуваються (наприклад, суттєве скорочення бюджету), створюють нові ризики діяльності Телерадіокомпанії, Службою проводиться моніторинг ключових подій, що відбуваються у Телерадіокомпанії та навколо неї протягом певного періоду, а також їхнього впливу на плани проведення аудитів.

7.4. Начальник Служби повинен періодично переглядати річний план для визначення необхідності внесення змін і доповнень до нього у результаті виявлення нових ризиків й/або переоцінки існуючих ризиків, а також виконання нових завдань Наглядової ради, що вимагають достатніх ресурсів Служби.

7.5. Зміни до планів аудиту вносяться в порядку їхнього затвердження, але не пізніше ніж за три місяці до завершення звітного періоду.